

NOVES DADES SOBRE EL JACIMENT DEL PUIG DE SANTA MAGDALENA DE MAIÀ DE MONTCAL (LA GARROTXA)

Anna Maria PUIG

annamaria.puig@gmail.com

RESUM

Uns treballs d'arranjament del cim del puig, fets l'any 2011 a l'entorn de l'església i el mas que es troben en el lloc per part de la propietat dels terrenys, varen desencadenar una intervenció de documentació arqueològica del jaciment, aparentment afectat per l'actuació. Aquest jaciment, ja conegut als anys 60, s'ha identificat amb un possible *oppidum* ibèric, no només pels materials recuperats en superfície sinó també pels indicis constructius d'una important muralla que circueix la part superior del puig. Un estudi dels materials ceràmics fet l'any 2007 apuntava una pervivència del poblat ibèric fins la segona del meitat del segle II o I aC, en el context previ a la plena romanització. La intervenció del 2012 va permetre recuperar un important conjunt ceràmic, entorn d'uns 500 fragments, que no només han confirmat la cronologia de l'establiment sinó també les possibilitats arqueològiques del recinte.

29

Els treballs d'arranjament de l'esplanada al voltant de l'ermita de Santa Magdalena, dita de Jonqueres, portats a terme pel propietari de lloc, varen fer emergir en superfície una quantitat prou notable de fragments ceràmics que va alertar sobre una possible afectació del jaciment que se suposa hi ha en el lloc, del qual es tenen notícies de la seva existència almenys des de mitjan anys 60 del segle passat, malgrat no s'hi hagi portat mai a terme cap excavació arqueològica. El jaciment es troba al cim del puig de Santa Magdalena, nom que li ve per l'ermita construïda al bell mig del planell superior, elevació que forma part dels estreps sud-orientals del massís de la Marededéu del Mont. Al costat nord té adossat un mas i les esplanades del voltant fins fa ben poc havien estat camps de conreu, ara convertits en prats i pastures. Tota

Fig. 1. Vista aèria de l'emplaçament del jaciment, amb el perímetre de l'esplanada al centre de la qual hi ha l'ermita de Santa Magdalena (ortofoto Google, 2009)

aquesta àrea està envoltada per un bosc espès d'alzines i pins (fig. 1).

És interessant, d'entrada, observar la configuració topogràfica del lloc: un planell central -amb un lleuger pendent cap al sud-, que conforma una àrea triangular que amida uns 255 m de llargada de nord-oest a sud-est per uns 100 m d'amplada a l'extrem nord i uns 60 m a l'extrem sud. Més enllà, al nord i a l'est el terreny s'adapta al pendent natural amb terrasses, les quals també han estat conreades fins fa poc temps: al costat nord només hi trobem una terrassa, que conforma un petit camp, mentre que a l'est se'n succeeixen 3 d'escalonades, llargues i estretes, també aprofitades agrícolament. Insistirem en aquesta configuració ja que podria tenir un origen antic. Dir que la ubicació del lloc és excel·lent, en un punt elevat i dominant, des del qual es veu un extens territori que abasta des de la badia de Roses fins a Besalú.

30

Les dades que es tenien del jaciment abans de la intervenció de l'any 2012 provenien, exclusivament, de la troballa de materials arqueològics en superfície així com de l'observació d'algunes estructures en el perímetre superior del puig, identificades amb una possible muralla. Les referències més antigues corresponen a una fitxa conservada a l'arxiu de l'actual Museu d'Arqueologia de Catalunya-Girona -abans del Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona-, confeccionada per Miquel Oliva l'any 1965¹. La següent intervenció de la que es té coneixement és la prospecció efectuada l'any 1985 en motiu de la confecció de la *Carta Arqueològica de la Garrotxa*. Durant aquests treballs es varen recollir fragments de ceràmica ibèrica (de tipus sandvitx), grisa emporitana i àmfora grecoitàlica, a més d'alguna resta de *tegulae*; així

1. No obstant això, el jaciment no s'inclou en la publicació de J.M. NOLLA, J. CASAS, *Carta arqueològica de les comarques de Girona. EL poblament d'època romana al N.E. de Catalunya*, Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, Girona, 1984.

mateix, i davant del mas, es va localitzar la part superior d'un molí rotatori, un *catillus* de pedra volcànica, que es va suposar podria pertànyer al poblat. Atès que no s'hi va portar a terme cap excavació, no es varen poder determinar estructures d'ocupació. Només s'esmenta un mur de paret seca que, emboscat, aflorava en una zona de conreu; aquí s'hi va recollir també un fragment de *tegulae*. L'any 2003, durant la revisió de l'esmentada Carta Arqueològica i a partir de la visita efectuada en el lloc, encara es va poder localitzar algun fragment de ceràmica ibèrica tipus sandvitx².

Estudis posteriors, fets per Joaquim Tremoleda i Pere Castanyer l'any 2007, varen completar l'anàlisi del material que apareix en superfície. En un article publicat al respecte, els autors afirmaven: "El material recollit al poblat està format íntegrament per un conjunt que combina ceràmiques de fabricació ibèrica amb altres d'importació itàlica", essent aquest darrer material romà el més nombrós. A més dels tipus ja identificats, en aquest moment també es varen localitzar àmfores d'origen bètic, destinades al transport d'oli. Les troballes els portaren a proposar una ocupació, com a *oppidum ibèric*, que arribaria fins a la segona meitat del segle II o I aC, en el context de la pervivència dels poblats ibèrics sota la dominació romana, prèvia a la plena romanització que pateix el camp en època augustal³. Els treballs més recents, que són objecte d'aquest article, es va haver de limitar, lamentablement com fins ara, a l'estudi i la in-

2. <http://invarque.cultura.gencat.cat/FitxaGeneral?index=0&consulta=MSUxK01hacOglGRIIE1vbnRjYWwIMistMSU%3D&codi=661> [consulta: 10 de març de 2017).

3. J. TREMOLEDA, P. CASTANYER, "La Garrotxa d'Empordà, un paisatge romanitzat?", *El paisatge, element vertebrador de la identitat empordanesa*, 1 (2007), p. 247-264.

Fig. 2. Vista general, des del SE, del camp que va proporcionar el major nombre de materials arqueològics en la campanya de prospecció de l'any 2012.

terpretació dels materials ceràmics recuperats superficialment. En cap de les dues zones on es va treballar es feren evidents restes constructives que haurien certificat la presència d'un hàbitat⁴.

L'esplanada nord: l'aflorament de roca

En el moment de començar els treballs aquesta zona es presentava extremadament remoguda, amb un important i extens amuntegament de pedres molt grans i d'altres més petites, aparentment extretes d'un aflorament del subsòl i trencades de forma mecànica, juntament amb diversos pilons de terra. A la part central hi havia un gran forat, excavat per sota de la cota del camp, en el qual encara es veia part d'aquest aflorament *in situ*. Per l'aspecte de les pedres acumulades en el lloc, se sospitava de la possibilitat que s'hagués afectat alguna estructura del poblat, però va quedar ben palès que es tractava de blocs naturals, ja que no presentaven indicis d'haver estat mai exposats

4. A.M. PUIG, "Prospecció al jaciment del puig de Santa Magdalena (Maià de Montcal, la Garrotxa)", *XII Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona* (2014), Besalú, p. 155-157.

a la intempèrie, el que va descartar poguessin formar part d'alguna construcció desmuntada. En un extrem hi havia també un amuntegament de pedres de mida menor, aquestes sí més alterades, les quals, sembla ser, procedien de la restauració de l'església feta a la fi dels anys 80 del segle passat⁵. Entre les terres, aparentment aportades de l'esplana sud, només es varen recuperar alguns fragments, molt escassos, d'àmfora itàlica.

L'esplanada sud: l'àrea de major perspectiva arqueològica

En el moment d'iniciar la prospecció aquesta zona es presentava com una gran àrea, d'uns 1.700 m² de superfície aproximada, alterada a conseqüència dels treballs de neteja de les pedres i les terres que s'havien acumulat en el lloc en motiu de l'esmentada restauració de l'ermita, i del posterior anivellament, portat a terme per part del propietari (fig. 2). Aquest va deixar a la vista un nombre molt important de materials ceràmics, la major concentració dels quals era a la meitat est de la zona, sens dubte remoguts i procedents del subsòl.

En total es varen recollir 496 fragments ceràmics de diferents tipus, inclòs el material constructiu (*tegulae* i *imbrices*). El tipus més abundant correspon a les àmfores i entre aquestes les grecoitàliques, amb vores del tipus bd 2 i bd3, i les itàliques de la forma Dressel 1, el que representa el 64,92 % del total ceràmic i el 85,41 % del total amfòric. També és considerable la presència de material ibèric, tant en àmfores com en comunes; entre aquestes darreres destaquen, en nombre, les vores de *kalathos*, una d'elles amb restes de pintura marró sobre el

5. VVAA, *Bella Pedra Vella*, Girona, Generalitat de Catalunya, Diputació de Girona, Girona, 1995, p. 279-282.

llavi. Entre la ceràmica grisa de la costa catalana esmentar la presència de bicònics. Finalment, esmentar la ceràmica campaniana A, de la que en forma part una nansa de la forma Lamb. 48 o 49, i campaniana B, amb una vora i una base de Lamb. 1 (fig. 3). Tot aquest conjunt ens situa, *grosso modo*, entre els segles II i I aC.

La presència d'aquest conjunt de material confirma, sense cap mena de dubte, l'existència d'un jaciment arqueològic en el mateix subsòl, malgrat no fos possible reconèixer la traça de cap mur, tot i que sí que hi havia pedres soltes que no es pot descartar en formessin part. Per tot això considerem que és fàcil que puguin aparèixer restes constructives a major profunditat, tot i el grau d'alteració que poden haver provocat els anys de treballs agrícoles en el camp.

Reconeixement de les estructures perimetrals

32

Per tal de relacionar el conjunt de materials recuperats en les zones esmentades es va prospectar, visualment, tot el contorn d'aquesta esplanada superior, així com el de la primera terrassa inferior, i comprovar, també, l'estat de conservació de les estructures que s'han associat al recinte emmurallat que delimitaria el suposat *oppidum*, tot i la dificultat que implicava el fet de ser una àrea densament ocupada pel bosc.

Es va constatar com el perímetre de la plataforma superior era el més alterat, i si bé en alguns punts es varen detectar restes del mur original, la major part corresponien a parets més recents, construïdes en sec, amb pedres petites i disposició irregular, molt probablement aprofitades de les construccions antigues. El que se suposa mur original, es caracteritza per estar construït amb pedres més grans, mi-

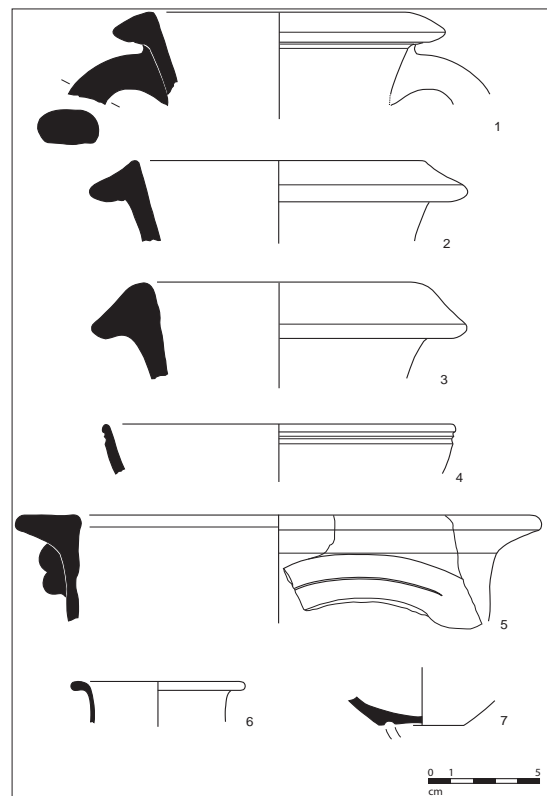

Fig. 3. Selecció d'alguns dels materials ceràmics recuperats: àmfores grecoitàliques (núm. 1 a 3), bol de campaniana B de la forma Lamb. 1 (núm. 4), fragment de vora d'un càlat ibèric (núm. 5) i fragments de gerrets bicònics de ceràmica grisa de la costa catalana (núm. 7 i 8).

Fig. 4. Fragment de parament localitzat en el límit SE de la terrassa superior, en el que es veu la construcció de grans pedres, suposadament de la muralla original, alterada per reformes posteriors, fetes amb pedres de menor format.

llor encaixades i ben col·locades (fig. 4). En el perímetre entre la primera i la

TIPUS	Vores	Bases	Nanses	Informes	Total	%
ÀMFORES					377	76,01
Grecoitàliques	8	3	8		19	
Itàliques	2			301	303	
Púniques ebussitanes				2	2	
Púniques centremediterrànies		1		6	7	
Ibèriques			1	41	42	
Indeterminades				4	4	
VAIXELLA					107	21,57
Campaniana A			1	6	7	
Campaniana B	1	2		2	5	
Vernís negre indeterminat	1				4	
Engalba blanca	2		1		3	
Costa catalana	1		2	1	4	
Comuna ibèrica	13	5		40	58	
Comuna oxidada	1	1		20	22	
Grollera reduïda		1		3	4	
DOLIA				2	2	0,40
MATERIAL CONSTRUCTIU					10	2,02
<i>Tegulae</i>				6	6	
<i>Imbrices</i>				4	4	

segona terrassa, en especial en el lateral S/SW, també es varen reconèixer murs que podrien correspondre a la construcció original, fent de suport de terres; en algun cas també es varen posar en evidència l'existència de possibles contraforts.

Conclusions

Tot i que les dades de què disposem són escasses i fruit d'una prospecció visual, podem considerar que tots els elements verifiquen l'existència d'un *oppidum*, del qual podem afirmar que es conserven restes de la muralla, tant al voltant de la plataforma superior com de la primera terrassa. La cronologia, aportada pels materials recollits en superfície, coincideix amb la que s'ha publicat en ocasió d'anteriors estudis, això és entre els segles II i I aC. No s'han trobat materials més antics que permetin fer re-

cular aquesta datació.

Atesa la localització, a nivell superficial, de les restes ceràmiques que han aportat aquesta cronologia, podríem apuntar la possibilitat que aquesta correspongués al moment final del jaciment. No disposem de prou dades per dir si aquesta és la forquilla cronològica total de l'ocupació. Només una excavació arqueològica permetria arribar als nivells fundacionals i aportar coneixement sobre la data inicial de la ocupació al cim del puig de Santa Magdalena.

Tampoc disposem de suficients elements per a definir el perímetre del poblat amb certesa ni l'extensió de l'espai que podria estar ocupat per construccions. Les restes de la suposada muralla es conserven en molt mal estat i de manera parcial i alterada. Seria interessant fer una intervenció més completa, potser amb el suport

de mètodes de prospecció geofísica, per tal de determinar la superfície del jaciment.